

Ekonomisk frihet, tillväxt och jämlikhet*

Vilken sorts politik ger upphov till ekonomisk tillväxt? Ett nytt, huvudsakligen empiriskt, forskningsfält inom nationalekonomin visar att politik som kännetecknas av ekonomisk frihet tycks förmå göra detta. Med detta begrepp avses graden av marknadsekonomi – i huvudsak liten stat, skydd av privat ägande, välfungerande rättsväsende, fri konkurrens och få regleringar. Bland de ännu preliminära resultaten återfinns att (ökningar i) ekonomisk frihet är gynnsamma för ekonomisk tillväxt – liksom, under vissa villkor, för inkomstjämlighet.

Ekonomisk tillväxt står högt på den politiska agendan, såväl i Sverige som i andra länder. Skälet är förvisso inte svårt att förstå, då tillväxt skapar nya ekonomiska resurser som kan nyttjas för att tillfredsställa människors önskemål och behov. Följaktligen är många bekymrade över att den svenska tillväxten de senaste decennierna har uppvisat en relativt sämre utveckling än i de flesta andra OECD-länder (Henrekson 2001). Mot den bakgrunden är det av vikt att fördjupa våra kunskaper om vilka tillväxtens bakomliggande bestämningsfaktorer är.

Neoklassisk ekonomisk teori förklarar ekonomisk tillväxt som en funktion av fyra faktorer: kapital, arbetskraft, humankapital och teknologi (Romer 1990). Få förnekar dessa faktors betydelse, men en central fråga är i vilken ekonomisk-politisk och institutionell miljö de, och därmed ett lands tillväxtbana, utvecklas bäst. Denna fråga har kommit mer i fokus på senare år, snarare än den tidigare frågan om vilka statliga

interventioner som skall rekommenderas beslutsfattarna i föreställningen att så k marknadsmislyckanden därigenom skall kunna korrigeras. Detta är i linje med forskning i politisk ekonomi, som visar på förekomsten av både ett kunskaps- och ett motivationsproblem i politiskt beslutsfattande, vilket skapar risk för politikmislyckanden (för en översikt, se Berggren 2000). Men det är också i linje med den kritik av neoklassisk tillväxtteori som den nya institutionella ekonomin har formulerat och som påpekar att en analys av tillväxtens grunder kräver en analys av de bakomliggande institutioner som bestämmer de ekonomiska aktörernas incitament (North 1990, s 107-117).

Det är här som ekonomisk frihet kommer in i bilden. Med ”ekonomisk frihet” avses graden av marknadsekonomi, där de centrala beståndsdelarna är frivilliga byten, fri konkurrens och skydd av person och egendom (Gwartney och Lawson 2002, s 5). Begreppet kan ses som ett sätt att karakterisera den institutionella strukturen och centrala delar i den ekonomiska politiken: ju mindre de offentliga åtagandena är, ju mer privata avtal

NICLAS BERGGREN är ekonomie doktor, disputerade 1997 vid Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Stockholm och forskar numera i politisk och konstitutionell ekonomi vid Ratioinstitutet i Stockholm.

* Författaren vill tacka Magnus Henrekson, Dan Johansson, Henrik Jordahl, Nils Karlson och Mikael Sandström för värdefulla synpunkter samt Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser för ekonomiskt stöd.

och privat äganderätt skyddas, ju stabilare penningvärdet är, ju större möjligheterna till handel inom och utom landet är och ju mer icke-reglerade dessa är, desto större ekonomisk frihet i landet.

Det finns åtminstone två sätt på vilka ekonomisk frihet, förstadd på detta vis, kan vara intressant för nationalekonomisk forskning. Det ena är att ekonomisk frihet kan utgöra en förklarande faktor för viktiga ekonomisk-politiska mål, som tillväxt och en jämn inkomstfördelning. I ekonometrisk analys utgör här ekonomisk frihet en oberoende variabel. Det andra är att ekonomisk frihet i sin tur kan påverkas av andra variabler och att den därvid kan ses som beroende, t ex av graden av politisk frihet, välstånd eller demokrati. Detta andra spår är intressant i den mån det första kan visas stämma.¹

För att kunna studera dessa samband är det givetvis av central betydelse att ekonomisk frihet är kvantifierbart och kvantifierat. Det mest ambitiösa försöket att ta fram en sådan kvantifiering är *The Economic Freedom of the World Index (EFI)* (Gwartney och Lawson 2002).² Sedan 1996 publiceras årligen uppdaterade data, för åren 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 och 2000. Det har börjat användas i forskningssammanhang och har bidragit till debatten om betydelsen av ekonomisk frihet. Betydligt mer återstår att göra.³

Syftet med artikeln är att ge en översikt om forskningen om ekonomisk frihet och ekonomisk tillväxt. Det visar sig att den forskning som hittills har utförts om ekonomisk frihet har viktiga policyimplikationer, inte minst för svensk ekonomisk politik. Fortfarande är dock resultaten att betrakta som preliminära, då forskningen befinner sig i ett tidigt skede, men de resultat som hittills har framkommit pekar i samma riktning.

Nedan följer först en genomgång av hur ekonomisk frihet definieras och hur det kvantifieras i form av ett index, kallat EFI. Sedan diskuteras aktuell forskning om betydelsen av ekonomisk frihet, vilken följs av en slutkommentar.

1. Begreppet ekonomisk frihet

Ekonomisk frihet är ett sammanfattande begrepp som beskriver graden av marknadsekonomi, d v s möjligheten att ingå fria kontrakt inom ramen för ett stabilt och förutsägbart rättssystem som upprätthåller avtal och skyddar egendom, med en begränsad grad av interventionism i form av statligt ägande, regleringar och skatter.⁴ Det förtjänar att påpekas att ekonomisk frihet är logiskt distinkt från politisk frihet (möjligheten att delta i den politiska processen på jämlika villkor, när faktisk konkurrens om den politiska makten föreligger och när val är fria och rättvisa) och medborgerliga friheter (skydd mot orimliga visiteringar, tillgång till rättvisa rättegångar, mötes-, yttrande- och religionsfrihet).

EFI är ett försök att mäta graden av ekonomisk frihet genom att sammanväga 37 komponenter, grupperade i fem grupper, till ett index för åren 1970 (54 länder), 1975 (72 länder), 1980 (105 länder), 1985 (111 länder), 1990 (113 länder), 1995 (123 länder) och 2000 (123 länder). Grupperna är 1) den offentliga sektorn: utgifter, skatter och offentliga företag; 2) rättssystemet och skyddet av äganderätt; 3) tillgång till ett sunt

¹ Om ekonomisk frihet har ett egenvärde blir det andra forskningsspåret med ekonomisk frihet som beroende variabel intressant.

² Alla data och annan information finns på www.freetheworld.com (2003-03-27). Ett annat ekonomiskt frihetsindex publiceras av The Heritage Foundation (O'Driscoll, Holmes och O'Grady 2002). Att indexen i sina helhetsimplikationer är relativt lika beläggs i Hanke och Walters (1997) och de Haan och Sturm (2000). Ett tidigt men mindre ambitiöst försök att konstruera ett ekonomisk frihetsindex återfinns i Scully och Slottje (1991).

³ Vid en genomgång, genomförd av författaren 2002-05-29, av samtliga publicerade working papers 2000-02 vid tio svenska institutioner och forskningsinstitut med nationalekonomisk inriktning, konstaterades att endast tre av 546 working papers (d v s 0,5 procent) hade med termen "ekonomisk frihet" i titel, abstract eller nyckelord.

⁴ Det är alltså i huvudsak ett negativt frihetsbegrepp: frihet från att hindras att göra något och inte frihet i betydelsen tillgång till faktiska möjligheter att göra något (Berlin 1969).

Tabell 1 Ekonomisk frihet i ett urval länder år 2000

Rang- ordning	Land	EFI 2000	Procentuell förändring av EFI 1970–2000
1	Hong Kong	8,8	+5
2	Singapore	8,6	+19
3	USA	8,5	+21
4	Storbritannien	8,4	+45
15	Tyskland	7,5	+3
19	Sverige	7,4	+37
122	Myanmar	3,3	(från 1980) –27
123	Demokratiska republi- ken Kongo	3,2	–35

Källa: Gwartney och Lawson (2002, s 61-183).

penningväsende; 4) frihet att utföra transaktioner med utlandet; och 5) regleringar av kreditväsende, arbetsmarknad och näringsliv.⁵ Varje komponent, liksom indexet, mäts från 0 (som innebär ”ingen ekonomisk frihet”) till 10 (som innebär ”full ekonomisk frihet”). Viktningen av komponenterna sker genom att beräkna enkla aritmetiska medelvärden.

Tabell 1 anger EFI:s värde år 2000 för ett antal länder liksom hur indexet har förändrats procentuellt sedan 1970. I absoluta tal ligger två små asiatiska länder samt USA och Storbritannien i topp. Längst ned återfinns Demokratiska republiken Kongo, och många andra afrikanska länder får också låga noteringar. Tittar man på förändringar i procent av detta urval av länder ligger Storbritannien och Sverige i topp, medan de lågnoterade länderna faktiskt har minskat sin ekonomiska frihet. Sverige återfinns på 19:e plats, vilket alltså är en tydlig förbättring, både absolut och relativt. Detta visas mer detaljerat i tabell 2. Förutom det samlade indexet, EFI, anges utvecklingen av indexets fem huvudgrupper. Av de senare, disaggregerade siffrorna framgår att de två svaga områdena för svensk del består av de områden som rör den offentliga sektorns och reg-

leringarnas omfattning.⁶ Den ekonomiska friheten har dock ökat över tid på samtliga delområden.

Vad är styrkan och svagheten med EFI? På plussidan återfinns givetvis att indexet möjliggör statistisk analys av betydelsen av ekonomisk frihet. Ser man sedan på indexets konstruktion bygger det till största delen på data publicerade i sekundärkällor, som lätt kan verifieras. Vidare är det enkelt att vikta om indexet, i och med att varje komponents värde återges, om man anser att medelvärdet inte korrekt reflekterar komponenternas relativa bidrag till ekonomisk frihet.

Om man istället studerar EFI:s svagheter kan man först fråga sig vad som egentligen mäts när en stor mängd variabler vägs ihop till ett index. Man kan t ex tänka sig att olika variabler i ett index har olika effekter på någon beroende variabel. Ett relaterat problem rör vilka variabler som inkluderas i indexet: dels att vissa har tagits med som man kan finna tveksamma (vilket är ett mindre pro-

⁵ För en presentation av samtliga 37 komponenter, se Gwartney och Lawson (2002). Notera att EFI:s konstruktion förändras mellan åren, både vad gäller indexets grupper, komponenter och sammanviktning.

⁶ Sverige rankas som land 120 av 123 år 2000 just för gruppen den offentliga sektorn.

Tabell 2 Ekonomisk frihet i Sverige 1970–2000

Årtal	Rang- ordning	EFI	Den offent- liga sektorn	Rättssystemet och skydd av äganderätt	Sunt penning- väsende	Transaktioner med utlandet	Regleringar
1970	38	5,4	2,4	6,5	6,1	6,4	5,4
1980	41	5,6	2,1	6,6	7,6	6,2	5,4
1990	26	6,5	2,4	8,3	7,8	8,4	5,4
2000	19	7,4	3,3	9,0	9,7	8,3	6,7

Källa: Gwartney och Lawson (2002, s 165).

blem, eftersom det är enkelt att räkna fram ett reviderat index med de data som publicerats) och dels att vissa inte har tagits med, som man anser borde ha inkluderats (vilket är ett större men inte oöverkomligt problem, som involverar insamlandet av nya data). Ett tredje problem är att vissa variabler bygger på enkäter, vilka kan betraktas som osäkra och godtyckliga. Det är förvisso inte nödvändigtvis ett skäl att exkludera dem, då de kan tänkas bidra med bättre information om ett viktigt område än inga data alls.

2. Betydelsen av ekonomisk frihet

Vilken betydelse har ekonomisk frihet för ekonomisk tillväxt och inkomstjämlighet? Här följer en genomgång av studier som bidrar till att klargöra detta.

Ekonomisk tillväxt

Att ekonomisk frihet är en betydelsefull faktor bakom ekonomisk tillväxt är troligt på rent teoretiska grunder. De incitament de ekonomiska aktörerna (entreprenörer, innovatörer, finansärer, industrialister m fl) möter är av avgörande betydelse för vilka handlingar de väljer att utföra. Incitamenten, i sin tur, bestäms av de ekonomiska institutioner som finns på plats. Dessa kan, vilket North (1990) påpekar, vara ineffektiva eller effektiva. I den mån de stimulerar handlingar som bidrar till produktion av ting som har positivt värde, bidrar de till ekonomisk tillväxt. Institutioner

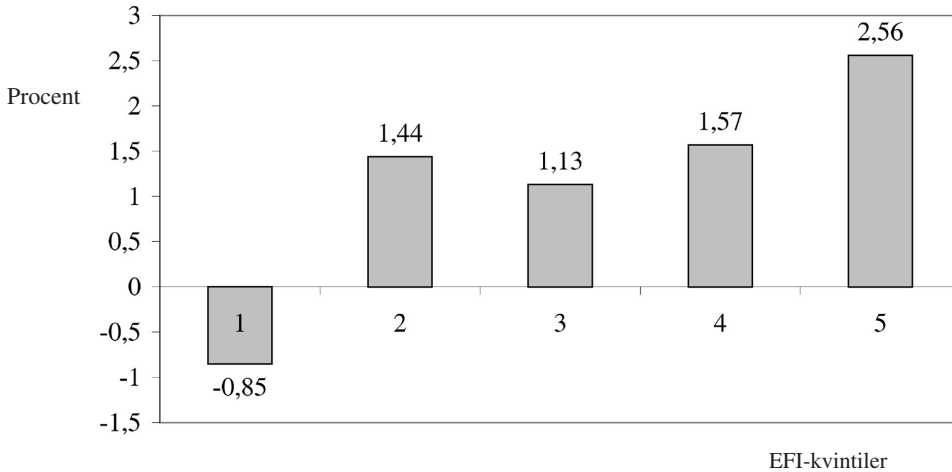
som garanterar ekonomisk frihet möjliggör bl a i) hög avkastning på produktiva insatser genom låg beskattning, ett oberoende rättssystem och ett skydd av privat äganderätt; ii) en dynamisk, experimentellt organiserad ekonomi där en stor mängd affärsexperiment blir möjliga (Johansson 2000) och där konkurrens råder mellan olika aktörer genom få regleringar och litet offentligt företagande; iii) förutseende och rationellt beslutsfattande genom en låg och stabil inflation; och iv) handel och kapitalplaceringar där avkastning är som högst.

Om det finns teoretiska skäl att förvänta sig ett positivt samband mellan ekonomisk frihet och tillväxt, är frågan om det också finns empiriska belägg för ett sådant samband. Bhagwati (1999, s 4) anser det:

”(D)et är inte svårt att fastslå att ekonomisk frihet sannolikt har en positiv effekt på ekonomiskt välstånd, av det enkla skälet att under de senaste 50 åren visar internationella erfarenheter mer eller mindre att varhelst regeringar har använt marknader mer och använt sig av en öppnare politik vad gäller utrikeshandel och investeringar, alltså mer ekonomisk frihet av olika slag, desto mer har deras länder förbättrat sitt välstånd. Som kontrast har de länder som vänt sig inåt och haft omfattande regleringar av produktion, investeringar och innovationer inte alls utvecklats väl.”⁷

⁷ Egen översättning.

Figur 1 Ekonomisk frihet och årlig tillväxt i BNP/capita, 1990–2000

Källa: Gwartney och Lawson (2002, s 20).

En enkel kartläggning av Gwartney och Lawson (2002) ger denna uppfattning visst stöd, vilket framgår av figur 1. Enligt figuren har under 1990-talet den femtedel av länder som haft högst ekonomisk frihet växt betydligt snabbare än andra länder, medan femtedelen med lägst ekonomisk frihet har haft negativ tillväxt.

Det bör betonas att denna figur visar en korrelation, vilket inte är detsamma som ett kausalt samband. Det är inte säkert, bara för att ett samband existerar mellan ekonomisk frihet och tillväxt, att frihet orsakar tillväxt. Det kan också förhålla sig tvärtom, eller så kan båda orsakas av någon ytterligare variabel. Slutsatsen om ett samband stöds emellertid, olika starkt och på olika sätt, av ett växande antal ekonometriska studier, som försöker kontrollera för andra variabler, utöver ekonomisk frihet, som kan påverka tillväxten. Resultaten bör dock också här tolkas med sedvanlig försiktighet, särskilt när enskilda studier beaktas. Jag återkommer mer detaljerat till kausalitetsproblemet och en del andra metodologiska problem nedan.

De empiriska studierna har utformats på olika sätt, och ett mycket stort antal regressionsanalyser med olika specifikationer har

utförts. De allra flesta är varianter på denna ekvation (från de Haan och Sturm 2000):

$$\Delta Y_i = \alpha M_i + \beta F_i + \gamma Z_i + u_i$$

där ΔY_i är tillväxt i BNP per capita för land i ; M_i är en vektor för land i med ekonomiska standardvariabler som tidigare empiriska studier funnit är robust förknippade med tillväxt (initial inkomst, genomsnittliga investeringar som andel av BNP, omfattningen av skolgång på gymnasienivå); F_i är ett index för ekonomisk frihet för land i ; Z_i är en vektor för land i av fyra ytterligare förklarande variabler som enligt litteraturen kan vara relaterade till tillväxt (genomsnittlig befolkningstillväxt, genomsnittlig real offentlig konsumtion som andel av BNP, genomsnittlig inflationstakt, genomsnittlig export och import som andel av BNP); och u_i är en felterm. Kopplingen till den allmänna empiriska litteraturen om ekonomisk tillväxt är tydlig. Tilläggas kan att de flesta studierna, särskilt de nyare, använder sig av någon form av robusthetstest eller känslighetsanalys; de Haan och Sturm (2001) handlar nästan enbart om just detta. Bland de test som utförs kan nämnas känslighet för urval, känslighet för extrema värden samt

känslighet för modellspecifikationen, dvs ändringar i den information som skattningen är betingad på. De resultat som omnämns nedan skall tolkas som att de flesta och bästa testen i respektive uppsats visar just de resultaten. Fr o m Dawson (1998) samt Gwartney, Lawson och Holcombe (1999) används också ofta paneldata.

De viktigaste resultaten sammanfattas i tabell 3.

Gwartney, Lawson och Holcombe (1999), liksom de Haan och Sturm (2000, 2001) och Adkins, Moomaw och Savvides (2002), finner att nivån på EFI i början av den studerade tillväxtperioden inte bidrar till att förklara tillväxt på ett signifikant sätt men att positiva förändringar i EFI förmår göra det. Det senare resultatet erhålls också av Dawson (1998), Pitlik (2002) och Weede och Kämpf (2002). Andra har dock funnit att också nivån på EFI är positivt relaterad till tillväxt (Ali 1997, Easton och Walker 1997, Goldsmith 1997, Dawson 1998, Wu och Davis 1998, Heckelman och Stroup 2000, Carlsson och Lundström 2002, Ali och Crain 2001, 2002 samt Scully 2002).

Dessa resultat är värdefulla för politiska beslutsfattare, om än något oprecisa. Förvisso tycks det klart att en allmän och i allt högre grad marknadsliberal inriktning på den ekonomiska politiken är tillväxtbefrämjande, men kan man dessutom utrona på vilket sätt den ekonomiska friheten skall ökas för att tillväxten skall gynnas på bästa sätt, ger det ännu bättre vägledning. Det kan ju mycket väl hända att vissa delar av EFI bidrar mer än andra till tillväxt. Mycket riktigt visar några studier just detta. I Carlsson och Lundström (2002) konstateras bl a att av de sju grupper EFI består av (i versionen som publicerades år 2000) är två positivt relaterade till tillväxt på ett relativt robust sätt (frihet att använda andra valutor samt rättssystemet och skyddet av äganderätt), att en av dem är negativt relaterad till tillväxt på ett robust sätt (frihet att handla med andra länder) och att en av dem uppvisar ett robust och icke-linjärt samband med tillväxt (den offentliga

sektorn, vars omfattning är positivt relaterad till tillväxt upp till en viss nivå och därefter negativt relaterad).⁸ Övriga tre grupper är inte robust relaterade till tillväxt. Dessa resultat bör jämföras med dem som återfinns i Dawson (2003), diskuterade nedan.⁹

Det finns även andra studier som analyserar tillväxt eller BNP/capita som en funktion av ekonomisk frihet eller centrala komponenter däri. Överlag är resultaten förenliga med ovan nämnda. Här nämns ett urval. Hanke och Walters (1997), liksom Leschke (2000), studerar sambandet mellan EFI och BNP per capita och finner att det är signifikant positivt. Den senare studien visar att särskilt det ramverk inom vilket marknadssekonomi fungerar och graden av politisk interventionism i marknadsprocessen har stor betydelse för nationers välstånd.

De Haan och Siermann (1996, 1998) konstaterar att det frihetsindex som Scully och Slottje har tagit fram i vissa versioner är robust relaterat till tillväxt, men inte i andra. Detta visar att indexkonstruktion och indexanalys är av vikt. Goldsmith (1997) använder EFI och visar att u-länder som bättre skyddar ekonomiska rättigheter tenderar att

⁸ Att frihet att handla med andra länder har en tillväxtsänkande effekt är förvånande: se t ex Srinivasan och Bhagwati (2001) och Greenaway, Morgan och Wright (2002). Vad gäller den offentliga sektorn och tillväxt visar bl a Knack och Keefer (1995), Engen och Skinner (1996), Wright (1996), Barro (1997), Gwartney, Lawson och Holcombe (1998), Fölster och Henrekson (1999, 2001), Hansson (2000) och Padovano och Galli (2001) ett negativt samband. Inget samband återfinns i Ayal och Karras (1998) och i Nelson och Singh (1998); Agell, Lindh och Ohlsson (1997) är tveksamma till då existerande resultat som påvisar ett negativt samband.

⁹ Ayal och Karras (1998) dekomponerar också indexet och finner att sex av 13 komponenter (från 1996 års version av EFI) har en positiv signifikant effekt på tillväxt. Dessa sex är låg penningmängdstillväxt och inflationsvariabilitet, små offentliga företag, icke-negativa realräntor, små skillnader mellan officiell växelkurs och växelkurs på svarta börsen, stor handelssektor och frihet att utföra valutatransaktioner med utlandet. Denna effekt kommer till stånd genom ökad total faktorproduktivitet och ökad kapitalackumulering. De övriga sju komponenterna har också ett positivt tecken men är insignifikanta.

växa snabbare och ha högre genomsnittlig nationalinkomst och högre nivå av mänskligt välmående. Wu och Davis (1998) undersöker förhållandet mellan ekonomisk och politisk frihet samt tillväxt. Ekonomisk frihet är viktig för tillväxt och en hög inkomstnivå är viktig för politisk frihet, lyder huvudresultaten.

De Vanssay och Spindler (1994) använder sig av en variant av Slottjes och Scullys ekonomiska frihetsindex, vilket inkluderas i en solowsk tillväxtmodell, och finner ett positivt samband mellan det och ekonomisk tillväxt. Det framkommer att positiva rättigheter dämpar tillväxten och att negativa gynnar den.¹⁰ De Vanssay och Spindler (1996) studerar hur olika konstitutionella faktorer och ekonomisk frihet (i form av Scully och Slottjes index) påverkar ekonomisk konvergens, och av de studerade variablerna har ekonomisk frihet störst effekt.¹¹

Tidigare i detta avsnitt nämndes att resultaten skall tolkas med försiktighet, bl a därför att studier av det här slaget, med utgångspunkt i länderdata, kan präglas av problem med oklar kausalitet. Frågan är vad som orsakar vad, och detta har i regel inte undersökts explicit i studierna ovan. Några test finns dock, och dessa använder sig av sk Granger-metodologi. Den innebär i korthet att om X "Granger-orsakar" Y, då finns belägg för att X föregår Y, vilket inte bevisar men väl indikerar ett kausalsamband från X till Y. Farr, Lord och Wolfenbarger (1998) testar kausalitetsförhållandet mellan ekonomisk frihet och BNP-nivå och finner tecken på att de bestäms gemensamt, möjligen av någon ytterligare faktor. Heckelman (2000) undersöker förhållandet mellan ekonomisk frihet (såsom det mäts av The Heritage Foundation) och tillväxt och finner att den genomsnittliga frihetsnivån, liksom flera av indexets komponenter, föregår tillväxt. Detta är emellertid ett test på kort sikt, eftersom data inte finns för särskilt många år. Slutligen finner Dawson (2003), i den mest omfattande undersökningen hittills, att nivån på EFI orsakar tillväxt medan ökningarna i EFI

bestäms gemensamt med tillväxt. Komplexiteten i dessa förhållanden framkommer tydligt i studien genom att kausalitetsförhållandena mellan EFI:s olika grupper och tillväxt också undersöks. Om *nivåer* av dessa grupper studeras konstateras att det finns grupper som orsakar tillväxt (i huvudsak användande av marknader och skyddet av äganderätt), att det finns en EFI-grupp som orsakas av tillväxt (den offentliga sektorn), att det finns en EFI-grupp som bestäms gemensamt med tillväxt (prisstabilitet) och att det finns EFI-grupper vars kausalförhållande till tillväxt är oklart eller icke-existerande (frihet att handla med andra länder, frihet att använda andra valutor, frihet att utföra valutatransaktioner med utlandet). Om *förändringar* av dessa delgrupper studeras återfinns inget kausalförhållande från någon av grupperna till tillväxt. Motsatt kausalsamband återfinns däremot för den offentliga sektorn och frihet att utföra valutatransaktioner med utlandet. Prisstabilitet och tillväxt bestäms gemensamt, liksom användande av marknader och tillväxt. Slutligen återfinns inget kausalsamband mellan frihet att använda andra valutor och tillväxt, och inte heller mellan skyddet av äganderätt och tillväxt.

Dessa resultat gör det möjligt att ytterligare kommentera Carlsson och Lundström (2002). För det första tycks det som den partiella korrelation som de finner mellan (nivån på) offentlig sektor och tillväxt *inte* indikerar att den offentliga sektorns storlek påverkar tillväxten – utan tvärtom. För det andra förefaller resultatet, att (nivån på) fri-

¹⁰ Med "positiv rättighet" avses en rätt till något (t ex bidrag, bostad eller jobb), medan "negativ rättighet" avser en rätt att göra något utan att hindras (t ex att starta ett företag eller yttra sig).

¹¹ Flera resultat i litteraturen om ekonomisk frihet, särskilt om betydelsen av privat äganderätt och ett välfungerande rättssystem, återfinns också i andra tillväxtstudier. Se bl a Goldsmith (1995), Barro (1997, 1999), Hall och Jones (1999), Keefer (1999), Kneller, Bleaney och Gemmill (1999) och Olson, Sarna och Swamy (2000). För referenser om positiva ekonomiska effekter av ökad frihet för kapitalflöden, se Berggren, Bornefalk och Sandström (2002, s 103-110).

Tabell 3 Effekten av ekonomisk frihet på tillväxt och BNP/capita

Studier	Beroende variabel	Oberoende variabel	Effekt
Dawson (1998), Gwartney, Lawson och Holcombe (1999), de Haan och Sturm (2000, 2001), Adkins, Moomaw och Savvides (2002), Plitik (2002), Weede och Kämpf (2002), Dawson (2003)	Tillväxt	Förändring av EFI	Signifikant positiv
Gwartney, Lawson och Holcombe (1999), de Haan och Sturm (2000, 2001), Heckelman och Stroup (2000), Adkins, Moomaw och Savvides (2002)	Tillväxt	Nivå på EFI	Ej signifikant
Ali (1997), Easton och Walker (1997), Goldsmith (1997), Dawson (1998), Wu och Davis (1998), Ali och Crain (2001, 2002), Carlsson och Lundström (2002), Pitlik (2002), Scully (2002), Weede och Kämpf (2002), Dawson (2003)	Tillväxt	Nivå på EFI	Signifikant positiv
Hanke och Walters (1997), Leschke (2000)	BNP/cap	EFI	Signifikant positiv
Heckelman och Stroup (2000)	Tillväxt	Nivå på en version av EFI med annorlunda vikter	Signifikant, positiv
De Vannsay och Spindler (1994)	Tillväxt	Nivå på Scully-Slottjes ekonomiska frihetsindex	Signifikant positiv
De Haan och Siermann (1996, 1998)	Tillväxt	Nivå på Scully-Slottjes ekonomiska frihetsindex	Blandade resultat

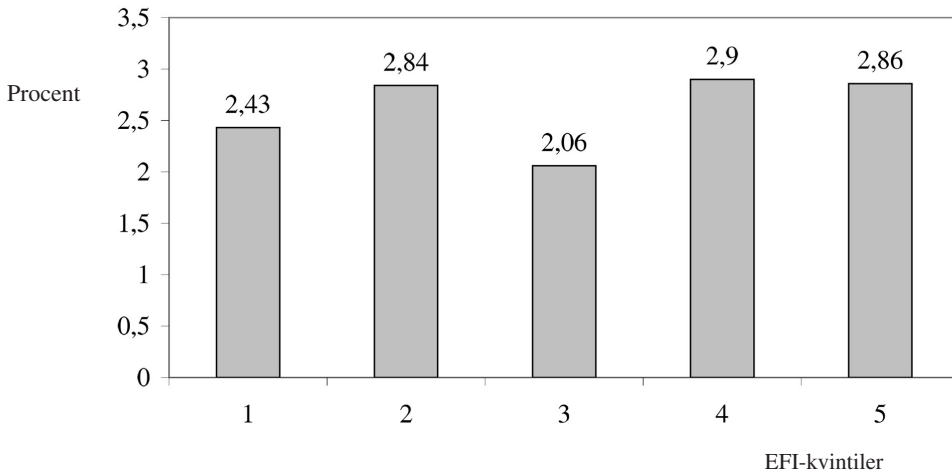
Anm: EFI avser det ekonomiska frihetsindex som The Fraser Institute publicerar: se Gwartney och Lawson (2002). Se även Scully och Slotje (1991). I tabellen inkluderas endast studier som undersöker effekterna av aggregerade ekonomiska frihetsindex; av utrymmesskäl tas inte studier av enskilda komponenter i sådana index med. Se texten ovan för referenser.

het att handla med andra länder är partiellt korrelerad med lägre tillväxt, vara just en korrelation: inget kausalsamband föreligger enligt Dawsons analys.

Ytterligare ett möjligt problem utgörs av att vissa regressorer kan vara endogena, dvs bestämda inom modellen (se Temple 1999, s 128-130). Ofta försöker man lösa det problemet genom att som regressorer infoga initialvärden av olika slag, t ex på utbildnings- och välståndsnivå i början av en tillväxtperiod, och genom att använda paneldata vid länderstudier i kombination

med laggade (endogena) variabler. Den förra metoden används i regel i studierna nämnda ovan, och i en del fall också den senare. Som exempel kan nämnas de Haan och Sturm (2000), som kör regressioner med förändring i EFI som beroende variabel och med bestämningsfaktorerna bakom tillväxt, samt andra variabler som är relevanta för att förklara EFI, som regressorer. De predikterade värdena används sedan som oberoende variabel i tillväxtregressionen, och om koefficienten är insignifikant kan endogenitetshypotesen förkastas (se också Nelson och

Figur 2 Ekonomisk frihet och de fattigaste 10 procentens inkomstandel 2000

Källa: Gwartney och Lawson (2002, s 20).

Singh 1998 och Carlsson och Lundström 2002). I nyss nämnda studier finner man just sådan insignifikans.¹²

Det är värt att notera att det inte föreligger några resultat som visar att ekonomisk frihet eller ökning av den försämrar tillväxten eller är associerad med lägre BNP/capita. Tvärtom visar huvudparten av resultaten att särskilt ökning i ekonomisk frihet tycks ha en positiv effekt på den ekonomiska välfärdsutvecklingen.¹³

Inkomstjämlighet

Även om det kan visas att ekonomisk frihet bidrar till ekonomisk tillväxt är det möjligt att vissa motsätter sig policyförändringar som ökar denna frihet p g a att sådana befaras leda till större inkomstskillnader. Teoretiskt är det en öppen fråga hur olika individers och grupper disponibla inkomster påverkas av (ökad) ekonomisk frihet. Å ena sidan kan ekonomisk frihet förväntas vara negativt relaterad till inkomstjämlighet (i statisk mening och om inkomstmättet är disponibla inkomster). Å andra sidan kan (ökningar i) ekonomisk frihet förväntas påverka bruttointkomsttillväxten positivt,

och om personer med lägre inkomster har en starkare tillväxt än personer med högre inkomster kan inkomstjämligheten påverkas positivt i ett dynamiskt perspektiv.

En enkel kartläggning av Gwartney och Lawson (2002) visar att det inte tycks finnas något entydigt samband mellan ekonomisk frihet och de fattigastes relativa ekonomiska situation, vilket framgår av figur 2. Notera också här att figuren endast illustrerar (bristen på) ett korrelations samband och att det, i sig, inget säger om vad som orsakar vad.

Några studier antyder att förhållandet faktiskt är positivt, under vissa villkor. Berggren (1999) finner att ju mer ett land ökade den ekonomiska friheten mellan 1975 och 1985, desto högre jämlikhet runt 1985, vilket i synnerhet gäller u-länder och i de fall då policyförändringarna skett genom handelsliberalisering och avreglering av det finansiella systemet. Jämlikhet mäts både med hjälp

¹² För en vidare, djuplodande metodologisk diskussion om möjliga problem inom detta forskningsområde, se Lundström (2003).

¹³ Notera att enskilda komponenter i ekonomiska frihetsindex kan ha en negativ effekt, enligt resonemang återgivna i texten ovan, men dessa är inte dominerande.

av ginikoefficienter och jämförelser mellan låg- och höginkomsttagares andelar av inkomst eller konsumtion. Samtidigt förefaller nivån av ekonomisk frihet 1985 vara negativt relaterad till jämlikhet, sannolikt en effekt av mindre omfördelning. Grubel (1998) vänder på steken och studerar hur BNP per capita, tillväxt och ekonomisk frihet påverkas av jämlikhet i 17 länder med en BNP per capita över \$17 000. Resultatet antyder att ökad inkomstjämlikhet är associerad med lägre BNP per capita, lägre tillväxt och lägre ekonomisk frihet. Scully (2002) skattar strukturella modeller och modeller på reducerad form och visar att ekonomisk frihet är gynnsamt både för ekonomisk tillväxt och jämlikhet. Dessutom fås fram att en ökad inkomstjämlikhet sänker tillväxten, om än lite.

Dessa studier skall betraktas som preliminära, eftersom de är färre till antalet, eftersom användandet av känslighetsanalys är relativt begränsat och eftersom data över inkomstfördelning är förhållandevis osäkra.

3. Slutkommentarer

Adam Smiths stora insats bestod av att argumentera för ekonomisk frihet, utifrån en grundläggande förståelse av hur marknadsprocesser kan generera spontan ordning och preferenstillfredsställelse. Även om han insåg att marknader inte är perfekta fenomen, ansåg han att de, bättre än alternativa sätt att organisera en ekonomi, förmår ge välstånd och välfärd. Ty av det faktum att marknader är imperfekta följer inte att politisk styrning av ekonomin är mindre imperfekt. Teoretiska argument och empiriska resultat som presenterats ovan tycks ge honom stöd i denna syn.

De mer detaljerade ekonomisk-politiska implikationerna av forskningen om ekonomisk frihet är fortfarande osäkra. Icke desto mindre pekar denna växande litteratur på att ekonomisk politik och institutioner som präglas av en (tilltagande) marknadsliberal inriktning överlag är förknippad med hög ekonomisk tillväxt, allt annat lika.

Mot bakgrund av att Sverige har haft en

relativt dålig tillväxt de senaste decennierna är det inte orimligt att framföra hypotesen att bristande ekonomisk frihet på vissa centrala områden kan ha bidragit till detta. Förvisso har en rad förbättringar ägt rum de senaste åren: den ekonomiska friheten som helhet har ökat mellan 1970 och 2000 med 37 procent och faktiskt har alla grupper i EFI fått högre poäng, vilket tabell 2 illustrerar. De två områden där den ekonomiska friheten alltför framstår som relativt låg är dock den offentliga sektorn och regleringarna.

Fortfarande befinner sig forskningen om ekonomisk frihet i sin linda, även om den har rötter i den klassiska politiska ekonomins djupa insikter. Förfinade och fler statistiska tester (med ytterligare robusthetstest och fler paneldatastudier); utveckling av EFI (både vad gäller viktning och sammansättning); fortsatt analys av vilka komponenter i EFI som har betydelse; fallstudier av modernt och historiskt snitt; studier av vad som bestämmer den ekonomiska frihetens omfattning (också i grunden, vilket antyder ett fördjupat studium av politiska institutioner); studier av fler målvariabler som ekonomisk frihet kan tänkas påverka; och en fortgående utveckling av nationalekonomisk teori som lyfter fram institutioners roll och politikens problem – alla dessa ting återstår i betydande grad att göra. Som noterats ovan har ytterst lite forskning på området hittills utförts av svenska nationalekonomer.

Referenser

- Adkins, L, R Moomaw och A Savvides (2002), "Institutions, Freedom, and Technical Efficiency", *Southern Economic Journal*, vol 69, s 92-108.
- Agell, J, T Lindh och H Ohlsson (1997), "Growth and the Public Sector: A Critical Review Essay", *European Journal of Political Economy*, vol 13, s 33-52.
- Ali, A (1997), "Economic Freedom, Democracy and Growth", *Journal of Private Enterprise*, vol 13, s 1-20.
- Ali, A och M Crain (2001), "Political Regimes, Economic Freedom, Institutions and Growth",

- Journal of Public Finance and Public Choice*, vol 19, s 3-22.
- Ali, A och M Crain (2002), "Institutional Distortions, Economic Freedom and Growth", *Cato Journal*, vol 21, s 415-426.
- Ayal, E och G Karras (1998), "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study", *Journal of Developing Areas*, vol 32, s 327-338.
- Barro, R (1997), *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, The MIT Press, Cambridge, MA.
- Barro, R (1999), "Inequality, Growth and Investment", Working Paper No. w7038, NBER, Cambridge, MA.
- Berggren, N (1999), "Economic Freedom and Equality: Friends or Foes?", *Public Choice*, vol 100, s 203-223.
- Berggren, N (2000), "Public Choice", i Norberg, J (red), *Stat, individ och marknad: sex skolor i samtida samhällsfilosofi*, Timbro, Stockholm.
- Berggren, N, A Bornefalk och M Sandström (2002), *Befria kapitalet! Om Tobinskatten och fria kapitalmarknader*, Timbro, Stockholm.
- Berlin, I (1969), *Four Essays on Liberty*, Oxford University Press, Oxford.
- Bhagwati, J (1999), "Economic Freedom: Prosperity and Social Progress", www.columbia.edu/~jb38/freedom_tokyo.pdf (2003-03-27).
- Carlsson, F och S Lundström (2002), "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects", *Public Choice*, vol 112, s 335-344.
- Dawson, J (1998), "Institutions, Investment, and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence", *Economic Inquiry*, vol 36, s 603-619.
- Dawson, J (2003), "Causality in the Freedom-Growth Relationship", *European Journal of Political Economy*, kommande nummer.
- Easton, S och M Walker (1997), "Income, Growth, and Economic Freedom", *American Economic Review*, vol 87, s 328-332.
- Engen, E och J Skinner (1996), "Taxation and Economic Growth", *National Tax Journal*, vol 49, s 617-642.
- Farr, W, R Lord och J Wolfenbarger (1998), "Economic Freedom, Political Freedom, and Economic Well-Being", *Cato Journal*, vol 18, s 247-262.
- Fölster, S och M Henrekson (1999), "Growth and the Public Sector: A Critique of the Critics", *European Journal of Political Economy*, vol 15, s 337-358.
- Fölster, S och M Henrekson (2001), "Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries", *European Economic Review*, vol 45, s 1501-1520.
- Goldsmith, A (1995), "Democracy, Property Rights and Economic Growth", *The Journal of Development Studies*, vol 32, s 157-174.
- Goldsmith, A (1997), "Economic Rights and Government in Developing Countries: Cross-National Evidence on Growth and Development", *Studies in Comparative International Development*, vol 32, s 29-44.
- Greenaway, D, W Morgan och P Wright (2002), "Trade Liberalisation and Growth in Developing Countries", *Journal of Development Economics*, vol 67, s 229-244.
- Grubel, H (1998), "Economic Freedom and Human Welfare: Some Empirical Findings", *Cato Journal*, vol 18, s 287-304.
- Gwartney, J och R Lawson (2002), *Economic Freedom of the World: 2002 Annual Report*, The Fraser Institute, Vancouver.
- Gwartney, J, R Lawson och R Holcombe (1998), "The Size and Functions of Government and Economic Growth", rapport till Joint Economic Committee of the U.S. Congress, Washington, DC.
- Gwartney, J, R Lawson och R Holcombe (1999), "Economic Freedom and the Environment for Economic Growth", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, vol 155, s 1-21.
- Haan, J de och C Siermann (1996), "New Evidence on the Relationship between Democracy and Economic Growth", *Public Choice*, vol 86, s 175-198.
- Haan, J de och C Siermann (1998), "Further Evidence on the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth", *Public Choice*, vol 95, s 363-380.
- Haan, J de och J-E Sturm (2000), "On the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth", *European Journal of Political Economy*, vol 16, s 215-241.
- Haan, J de och J-E Sturm (2001), "How Robust Is the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth?", *Applied Economics*, vol 33, s 839-844.
- Hall, R och C Jones (1999), "Why Do Some Countries Produce So Much More Output than Others?", *Quarterly Journal of Economics*, vol 114, s 83-116.
- Hanke, S och S Walters (1997), "Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey", *Cato Journal*, vol 17, s 117-146.

- Hansson, Å (2000), *Limits of Tax Policy*, doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Heckelman, J (2000), "Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation", *Journal of Applied Economics*, vol 3, s 71-91.
- Heckelman, J och M Stroup (2000), "Which Economic Freedoms Contribute to Growth?", *Kyklos*, vol 53, s 527-544.
- Henrekson, M (2001), "Swedish Economic Growth: A Favorable View of Reform", *Challenge*, vol 44, s 38-58.
- Johansson, D (2000), "Den experimentellt organiserade ekonomin, kompetensblock och ekonomisk tillväxt", *Ekonomisk Debatt*, årg 28, nr 7, s 655-668.
- Keefer, P (1999), "Does One Size Fit All? Fitting Economic Reforms to Political Institutions", *Journal for Institutional Innovation, Development, and Transition*, vol 3, s 5-14.
- Knack, S och P Keefer (1995), "Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures", *Economics and Politics*, vol 7, s 207-227.
- Kneller, R, M Bleaney och N Gemmill (1999), "Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries", *Journal of Public Economics*, vol 74, s 171-190.
- Leschke, M (2000), "Constitutional Choice and Prosperity: A Factor Analysis", *Constitutional Political Economy*, vol 11, s 265-279.
- Lundström, S (2003), "Effects of Economic Freedom on Growth and the Environment: Implications for Cross-Country Analysis", i Lundström, S, *On Institutions, Economic Growth and the Environment*, doktorsavhandling, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
- Nelson, M och R Singh (1998), "Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy and Growth in LDCs: A Fresh Look", *Economic Development and Cultural Change*, vol 46, s 677-696.
- North, D (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge.
- O'Driscoll, G, K Holmes och M O'Grady (red) (2002), *2002 Index of Economic Freedom*, DowJones och Co, New York.
- Olson, M, N Sarna och A Swamy (2000), "Governance and Growth: A Simple Hypothesis Explaining Cross-Country Differences in Productivity Growth", *Public Choice*, vol 102, s 341-364.
- Padovano, F och E Galli (2001), "Tax Rates and Economic Growth in the OECD Countries (1950-1990)", *Economic Inquiry*, vol 39, s 44-57.
- Pitlik, H (2002), "The Path of Liberalization and Economic Growth", *Kyklos*, vol 55, s 57-80.
- Romer, P (1990), "Endogenous Technological Change", *Journal of Political Economy*, vol 98, s S71-S102.
- Scully, G (2002), "Economic Freedom, Government Policy and the Trade-Off Between Equity and Economic Growth", *Public Choice*, vol 113, s 77-96.
- Scully, G och D Slottje (1991), "Ranking Economic Liberty across Countries", *Public Choice*, vol 69, s 121-152.
- Srinivasan, T och J Bhagwati (2001), "Outer-Oriented and Development: Are Revisionists Right?", i Lal, D och R Snape (red), *Trade, Development and Political Economy: Essays in Honour of Anne O. Krueger*, Palgrave, Basingstoke.
- Temple, J (1999), "The New Growth Evidence", *Journal of Economic Literature*, vol 37, s 112-156.
- Vanssay, X de och Z Spindler (1994), "Freedom and Growth: Do Constitutions Matter?", *Public Choice*, vol 78, s 359-372.
- Vanssay, X de och Z Spindler (1996), "Constitutions, Institutions and Economic Convergence: An International Comparison", *Journal for Studies in Economics and Econometrics*, vol 20, s 1-19.
- Weede, E och S Kämpf (2002), "The Impact of Intelligence and Institutional Improvements on Economic Growth", *Kyklos* vol 55, s 361-380.
- Wright, R (1996), "Redistribution and Growth", *Journal of Public Economics*, vol 62, s 327-338.
- Wu, W och O Davis (1999), "The Two Freedoms, Economic Growth and Development: An Empirical Study", *Public Choice*, vol 100, s 39-64.